

Ja, maar zij...

/ Wat doet u tegen discriminatie? / Lesgeven over discriminatie /
/ Reageren op discriminerende en racistische opmerkingen /
/ Wat de school nog meer kan doen / Verder surfen en lezen /

Tips voor scholen

Ja, maar zij...

Reageren op discriminerende en racistische opmerkingen op school

In deze brochure

1.	Wat doet u tegen discriminatie?	4
	Waarom zou u reageren?	4
	Wat mag wel en niet?	5
	Ook collega's en ouders doen het	5
2.	Lesgeven over discriminatie	7
	Stap 1: Leg uit waar u het over heeft	7
	Stap 2: Organiseer een discussie	9
	Stap 3: Gebruik lesmateriaal	11
3.	Reageren op discriminerende en racistische opmerkingen	12
	Stap voor stap reageren	12
	Drie manieren van reageren	14
	Tips	21
4.	Wat de school nog meer kan doen	22
5.	Verder surfen en lezen	24

1. Wat doet u tegen discriminatie?

Discriminatie en racisme horen niet thuis op school. Toch komen ze regelmatig voor, zowel binnen de lessen als daarbuiten.

Deze brochure biedt scholen praktische tips bij het reageren. Uiteraard biedt de

brochure geen kant en klare oplossing

waarmee u een definitief einde maakt aan dergelijke opmerkingen. Wel kunt u met deze tips een steun in de rug krijgen om effectief te reageren.

Op deze manier laat u zien dat discriminatie en racisme

bij u op school niet thuishoren.

Waarom zou u reageren?

Als professional in het onderwijs heeft u de verantwoordelijkheid én de mogelijkheid om te reageren op racistische en discriminerende opmerkingen. U heeft een voorbeeldfunctie naar de leerlingen. Wanneer een docent een bepaalde racistische opmerking onbeantwoord laat, maakt dit meer indruk dan wanneer een toevallige voorbijganger niet reageert. Leerlingen zullen dit eerder interpreteren als: 'Dit mag hier dus gezegd worden'.

Omgangsvormen leren

Een belangrijke reden om als school aandacht te besteden aan discriminatie, is om leerlingen goed te leren omgaan met anderen. Leerlingen groeien op in een samenleving die zich kenmerkt door een grote diversiteit. Dit brengt soms spanningen met zich mee. Ook op school kunnen die spanningen merkbaar zijn. Sommige leerlingen weten veel aandacht te trekken met discriminerende en racistische opmerkingen en zorgen daarmee voor een negatieve en onveilige sfeer op school. Door er op school expliciet aandacht aan te besteden, kan discriminatie worden tegengegaan. Dit bevordert een veilige sfeer op school.

Kerdoelen

In de kerndoelen en eindtermen is vastgelegd dat leerlingen moeten leren wat discriminatie is en wat vooroordelen zijn. Leerlingen moeten kennis nemen van de in Nederland aanwezige culturen en religies. In de

1. Wat doet u tegen discriminatie?

praktijk blijkt echter dat veel docenten het lastig vinden om het onderwerp discriminatie op school te bespreken. Zij zijn beducht voor reacties uit de klas. Onzekerheid en angst voor escalatie kunnen ertoe leiden dat dit onderwerp in de klas vermeden wordt. Deze brochure helpt om discriminatie op een goede manier aan te kaarten en de kerndoelen te behalen.

Wat mag wel en niet?

Bij discriminatie gaat het om het ongelijk behandelen van mensen op grond van kenmerken die er niet toe doen, zoals afkomst, huidskleur, sekse, seksuele voorkeur, handicap, chronische ziekte of leeftijd. Racisme is het idee dat bepaalde mensen minder waard zijn dan anderen op grond van hun huidskleur, afkomst, religie of cultuur. Discriminerende en racistische uitingen kunnen op verschillende manieren voorkomen op school. Bijvoorbeeld in de vorm van een directe belediging van een groep: zij zijn dom, lui, achterlijk, etc. Of in opmerkingen waarbij bepaalde maatschappelijke problemen zoals criminaliteit worden verklaard vanuit de aanwezigheid van bepaalde bevolkingsgroepen. Soms worden vooroordelen verpakt in verzachtende termen, zoals in de opmerking 'Het zit toch in die cultuur dat die jongens nu eenmaal meer moeite hebben met gezag'. Ook hier moeten vraagtekens bij gezet worden.

Ja, maar zij...

Iedereen kan discrimineren en gediscrimineerd worden. Discriminatie is echter voor iedereen verboden, hierbij speelt achtergrond geen rol. Het soms gebruikte weerwoord dat 'zij' óók discrimineren, pesten of uitsluiten, is geen enkele reden om discriminatie in bepaalde gevallen goed te praten of te accepteren als iets 'wat mensen nu eenmaal doen'. Discriminatie mag dus niet, maar aan de andere kant zijn we vrij om te denken wat we willen. Het is moeilijk om in een aantal lessen bepaalde racistische gedachten 'eruit' te praten. Docenten die de gedachten en overtuigingen van leerlingen willen veranderen, blijven vaak gefrustreerd achter. Het heeft meer zin om u te richten op het concrete gedrag van leerlingen. Door duidelijke normen te stellen over de omgang met elkaar en over het taalgebruik maakt u duidelijk waar u als docent en als school voor staat. Dit heeft op de lange termijn invloed op het gedrag van docenten en leerlingen en zal effectiever zijn.

Ook collega's en ouders doen het

Leerlingen maken racistische en discriminerende opmerkingen op school, maar dat geldt ook voor de directie, het personeel en ouders. Zorg dat u hier alert op bent en uw collega's of ouders hierop aanspreekt. Op die manier geeft u als volwassene meteen het goede voorbeeld.

1. Wat doet u tegen discriminatie?

Grapje?

Collega-docenten maken bij het bespreken van leerlingen soms gebruik van vooroordelen om bepaald gedrag te verklaren of verwachtingen uit te spreken. Veel docenten maken bijvoorbeeld op basis van hun ervaring snel een inschatting van de te verwachten leerprestaties van leerlingen. Hierbij spelen vooroordelen soms een rol. Vooroordelen kunnen ook terugklinken in de grapjes die collega's onderling maken. Deze onschuldig lijkende grappen dienen ertoe om de onderlinge relatie te bevestigen. Uiteraard heeft iedereen het recht om hierin zijn eigen grenzen aan te geven. Wanneer u een beledigende grap over Turken te ver vindt gaan, kunt u dit aangeven, zelfs al lacht uw Turkse collega hartelijk mee.

Ouders

Ook voor ouders moet het duidelijk zijn dat discriminatie en racisme op school niet thuishoren. Scholen moeten dit expliciet noemen in de schoolgids en in het schoolreglement en ervoor zorgen dat alle ouders dit onder ogen krijgen. Dit betekent dat er ook gereageerd wordt op discriminerende opmerkingen van ouders en dat ouders aangesproken worden op het discriminerende of racistische gedrag van hun kinderen. Het gaat er niet om de opvattingen van ouders te beïnvloeden of te veranderen. Het gaat erom voor ouders de norm te stellen dat iedereen, dus ook hun kind, zich veilig moet voelen op school. Dit betekent dat er regels en afspraken zijn waar iedereen zich aan moet houden. Discriminerende uitlatingen en discriminerend gedrag worden op school dus niet getoleerd.

Training voor docenten

Meer weten over het omgaan met discriminatie op school? Art.1 biedt de training "Reageren op racistische en discriminerende uitingen op school".

In deze training leren docenten en andere professionals in het onderwijs hoe zij effectief kunnen reageren op discriminatie. De deelnemers brengen zelf cases in die zij vervolgens oefenen met een acteur.

U staat stil bij wat u wilt bereiken met uw reactie en u ontdekt hoe u de effectiviteit van uw reactie kunt vergroten. Wilt u meer weten over de training, neem dan contact op met Art.1:

(010) 2010201.

2. Lesgeven over discriminatie

U wilt in de les aandacht besteden aan discriminatie? Hieronder vindt u aanwijzingen en tips.

Stap 1: leg uit waar u het over heeft

Gaat u lesgeven over discriminatie, begin dan met het geven van een duidelijke definitie van de gebruikte begrippen. Dit hoeft geen éenzijdig proces van kennisoverdracht te zijn. Leerlingen kunnen ook zelf, bijvoorbeeld in groepjes, proberen te omschrijven wat discriminatie is.

In de wet

Discriminatie is in strijd met artikel 1 van de Nederlandse Grondwet: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan'.

Het discriminatieverbod is nader uitgewerkt in de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Ook in het strafrecht wordt discriminatie verboden, onder meer in de vorm van het (openbaar maken van uitingen die) aanzetten tot haat. Daarnaast is er internationale wetgeving die discriminatie verbiedt.

Naast de veroordeling van discriminatie in de reguliere rechtspraak geeft de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) oordelen over specifieke gevallen van ongelijke behandeling en ziet zij toe op de naleving van deze oordelen. Meer informatie over discriminatie en wetgeving is te vinden op www.discriminatie.nl.

Komt discriminatie op onze school voor?

Leerlingen in het voortgezet onderwijs kunnen op verschillende manieren in aanraking komen met discriminatie. Leerlingen kunnen elkaar uitsluiten of pesten op grond van hun afkomst, religie of seksuele voorkeur. Ook kunnen zij – bijvoorbeeld bij het zoeken naar een stageplek - geweigerd worden op grond van hun huidskleur of afkomst.

Soms draagt een school zelf bij aan ongelijke behandeling van

2. Lesgeven over discriminatie

Definities

Discriminatie is het ongelijk behandelen van mensen op grond van kenmerken die er niet toe doen, zoals bijvoorbeeld afkomst, huidskleur, sekse en seksuele voorkeur.

Ook handicap, chronische ziekte en leeftijd worden in de wet als discriminatiegronden beschouwd.

Racisme is het idee dat bepaalde mensen op grond van hun huidskleur, afkomst, religie of cultuur minder waard zijn dan anderen. Discriminatie en racisme hangen met elkaar samen, racistische denkbeelden kunnen discriminerend handelen tot gevolg hebben.

Een vooroordeel is een oordeel dat vooraf gaat aan de feitelijke waarneming. Vooroordelen zijn vaak negatief en generaliserend, meestal kloppen zij niet met de werkelijkheid.

leerlingen. Bijvoorbeeld met maatregelen in het kader van spreidingsbeleid voor (allochtone) achterstandsleerlingen. Ook kledingvoorschriften zoals een hoofddoekverbod kunnen leiden tot discriminatie van leerlingen en leerkrachten.

Hoe ontstaan vooroordelen?

Vooroordelen spelen een belangrijke rol bij het ontstaan van racisme en discriminatie. Vooroordelen kunnen worden verklaard vanuit de psychologische behoefte om het leven overzichtelijk en voorspelbaar te maken. Hiertoe worden voorwerpen, dieren, verschijnselen en dus ook mensen op grond van bepaalde kenmerken in groepen onderverdeeld. Zo ontstaan beelden en ideeën die vaak hardnekkig zijn, zelfs wanneer ze niet kloppen of maar voor een deel van de leden van een groep gelden.

Vooroordelen aanpakken

Niemand wordt met vooroordelen geboren, zij zijn aangeleerd en kunnen dus ook weer afgeleerd worden. Vooroordelen zijn echter hardnekkig, zij worden vaak in stand gehouden door eenzijdige beeldvorming in de media. Het bestrijden van vooroordelen begint met het besef dat iedereen vooroordelen heeft en dat iedereen hier alert op moet zijn, bij zichzelf en bij de ander. Door vragen te stellen, kunt u controleren of uw eigen ideeën wel kloppen en kunt u die ideeën zonodig bijstellen.

2. Lesgeven over discriminatie

Voorbeeld

Stel, u denkt dat alle Surinaamse jongeren voor overlast zorgen. Elke keer als u een groep jongeren ziet die voor overlast zorgen, zult u opletten of het Surinaamse jongeren zijn. Elke keer als dit volgens u zo is, zult u denken 'zie je wel'. Alle Surinaamse jongeren die niet voor overlast zorgen, vallen sowieso minder op, maar worden ook minder bewust waargenomen omdat zij in tegenspraak zijn met de verwachting. En die Surinamer die niet voor overlast zorgt en waar u echt niet omheen kan, bijvoorbeeld uw buurjongen, wordt dan als uitzondering gezien.

Meerderheid, minderheid

Bij het bespreken van discriminatie verdienen de begrippen meerderheid en minderheid extra uitleg. Wanneer mensen uit een meerderheidsgroep discrimineren, zijn de gevolgen in de praktijk vaak groter. Enerzijds omdat leden van de meerderheidsgroep vaak posities bekleden in de maatschappij waarin zij meer macht of invloed hebben. Als bijvoorbeeld een grote werkgever principieel allochtone stagiaires weigert, hebben meer mensen daar last van dan wanneer iemand die leeft van een uitkering niets moet hebben van buitenlanders. Daarnaast hebben ideeën die leven in een meerderheidsgroep een groter effect omdat die groep in de meerderheid is.

Let wel: de begrippen meerderheid en minderheid zijn relatief. Iemand die in de ene situatie tot een meerderheid behoort, kan in een andere situatie tot een minderheid behoren.

Stap 2: organiseer een discussie

Als school kunt u een discussie of debat organiseren om met leerlingen in gesprek te gaan over thema's rondom de multiculturele samenleving. Soms leidt het introduceren van het onderwerp discriminatie meteen al tot discussie in de klas. In het algemeen is het niet aan te raden om een les over discriminatie te beginnen met discussie. Een uitleg van de begrippen is een betere start.

2. Lesgeven over discriminatie

Discussie kan vervolgens worden gebruikt om het bewustzijn van discriminatie te vergroten en in gesprek te gaan over de eigen houding ten opzichte van discriminatie.

Bereid een discussie goed voor

Soms dragen leerlingen zelf onderwerpen aan voor een discussie. Maak hier gebruik van maar let op de keuze en afbakening van het onderwerp. Probeer de discussie samen te vatten in een vraag. ‘De buitenlanders’ of ‘de islam’ zijn geen discussieonderwerpen op zichzelf. ‘Hoe kan je de integratie tussen bevolkingsgroepen bevorderen?’ of ‘Hoe kan je ervoor zorgen dat er niet gediscrimineerd bij het toelaten van jongeren in een disco?’. Dit zijn wél voorbeelden van vragen waar leerlingen door middel van een discussie een antwoord op kunnen vinden.

Stel uw grenzen

Veel docenten hebben het gevoel dat zij bij discussies weinig in kunnen brengen tegen discriminerende of racistische opmerkingen omdat leerlingen vrijheid van meningsuiting hebben. Toch kunt u als docent wel degelijk grenzen stellen aan deze opmerkingen. Dit is wettelijk geregeld. Artikel 7 van de Grondwet regelt de vrijheid van meningsuiting, maar wel ‘behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet’. Dit betekent dat de vrijheid van meningsuiting beperkt wordt door het wettelijke verbod op discriminatie. Schelden en beledigen zijn dus niet toegestaan.

Daarnaast blijven algemene schoolregels rondom veiligheid uiteraard ook gelden tijdens de discussie.

Nog meer tips

Beschouw het ‘leren discussiëren’ als een doel op zichzelf en bereid dit ook voor met leerlingen. Werk hier in een aantal lessen naartoe. In het leren discussiëren komen competenties aan de orde, zoals het ontwikkelen en verwoorden van de eigen mening, het luisteren naar elkaar en het afwegen van verschillende argumenten.

- Stel samen met leerlingen regels op om de discussie goed te laten verlopen.
- Formuleer het onderwerp in de vorm van een vraag of probleemstelling.
- Verzamel informatie over het onderwerp of laat leerlingen zelf informatie verzamelen. Help leerlingen bij het zoeken naar betrouwbare informatiebronnen.
- Zorg voor heldere definities van de gebruikte begrippen.
- Schrijf op het moment dat het debat plaatsvindt de regels en de probleemstelling op het bord. Zo kan hier tijdens het debat gemakkelijk naar verwezen worden.
- Laat leerlingen eens een standpunt verdedigen dat tegengesteld is aan hun eigen mening, juist hierdoor staat het leren argumenteren centraal.

2. Lesgeven over discriminatie

Stap 3: gebruik lesmateriaal over discriminatie

Methoden voor maatschappijleer

In de meeste methoden voor maatschappijleer worden begrippen als discriminatie en vooroordelen uitgelegd.

Art.1

In de brochure 'So What?!' wordt uitgelegd wat discriminatie is, hoe vooroordelen ontstaan en hoe het verbod op discriminatie in Nederland wettelijk is vastgelegd. Ook op de website Dutchkids.nl van Art.1 staat veel bruikbare achtergrondinformatie onder de knop 'Meer weten?'.

De dvd 'Een grap gaat op reis en andere verhalen' biedt de mogelijkheid om aan de hand van herkenbare situaties met elkaar in gesprek te gaan over discriminatie.

Stichting Vredeseducatie

De 'Tolerantietest' en het 'Vooroordelenspel' van Stichting Vredeseducatie laten leerlingen op een speelse manier kennismaken met het begrip tolerantie en het onderscheid tussen vooroordelen, feiten en meningen.

Anne Frank Stichting

De dvd 'Free2choose' van de Anne Frank Stichting kan gebruikt worden om met elkaar in gesprek te gaan over het spanningsveld

tussen de vrijheid van meningsuiting en het verbod op discriminatie.

Tips voor lessen over discriminatie

- Bereid u als docent goed voor: zorg dat u begrippen als discriminatie, racisme en vooroordelen kent.
- Bedenk vooraf wat u wilt bereiken met de les: wilt u begrippen verhelderen, empathie kweken voor slachtoffers van discriminatie, leerlingen bewustmaken van hun eigen vooroordelen, de schoolregels onder de aandacht brengen?
- Geef zelf voorbeelden: welke vooroordelen heeft u zelf en bent u zelf ooit geconfronteerd met vooroordelen of discriminatie?
- Sluit aan bij de belevingswereld van leerlingen: weten zij welke vooroordelen er over hen bestaan (als jongere, als inwoner van een bepaalde wijk, dorp of stad, als jongen of meisje)? Welke vooroordelen hebben zij zelf?
- Sta in de voorbereiding stil bij de houding tegenover of de positie van minderheidsgroepen binnen de klas en de school. Zijn er gebeurtenissen waar u aan wilt refereren?
- Maak allochtone leerlingen of leerlingen uit andere minderheidsgroepen niet tot het onderwerp van de les, tenzij zij zelf actief iets in willen brengen.
- Maak duidelijk dat discriminatie iedereen aangaat. Het gaat niet alleen over 'de anderen', iedereen heeft recht op gelijke behandeling.

3. Reageren op racistische en discriminerende opme

Iedere docent hoort wel eens discriminerende en racistische opmerkingen. Het kan ook gebeuren dat u zelf beschuldigd wordt van discriminatie als u bepaalde problemen bespreekbaar wilt maken. Wat kunt u hieraan doen?

Stap voor stap reageren

Wanneer u geconfronteerd wordt met racistische uitlatingen, kan er van alles door u heengaan. Bijvoorbeeld ongeloof (hoe kan iemand zo iets zeggen?) en onzekerheid (is dit nu wel of niet discriminatie?).

Vaak wilt u wel reageren, maar wilt u met uw reactie zoveel mogelijk (uw eigen mening geven, opkomen voor bepaalde groepen mensen, de ander overtuigen) dat het moeilijk is om een reactie te bepalen. Hieronder worden drie stappen beschreven die kunnen helpen bij het bepalen van een reactie.

Stap 1: Schat de situatie in

Grap, symbol, scheldwoord?

Bepaal eerst om wat voor soort uitlating het gaat. Discriminerende opmerkingen kunnen voorbij komen als grap, als scheldwoord, bij het bespreken van problemen op school, als onderdeel van een betoog of als losse opmerking in een persoonlijk gesprek. Ook symbolen die geassocieerd worden met racisme of extreem-rechts (zwarte kisten met witte veters, white power-tekenen) zijn vormen van racistische uitingen.

Leerling, collega, ouders?

Neem bij het inschatten van de situatie mee wie de opmerking maakt. Uiteraard gelden afspraken en regels gericht op het tegengaan van discriminatie voor iedereen, maar bij een leerling heeft u vanuit de pedagogische relatie een directe verantwoordelijkheid om te reageren of te corrigeren. Een collega zult u juist eerder aanspreken op diens eigen professionaliteit en verantwoordelijkheid voor de veiligheid op school. Bij het reageren op ouders zult u vooral duidelijk willen maken welke regels er op school gelden zodat zij ook weten welke regels er voor hun kind gelden.

Kleine of grote groep?

Tenslotte speelt de aanwezigheid van andere personen in de situatie een rol. In een grote groep of klas is er vaak geen gelegenheid om een een-op-een gesprek aan te gaan. Wel kan de mogelijkheid aangegrepen worden om aan een hele groep duidelijk te maken waar de grenzen liggen met betrekking tot racisme en discriminatie. Sluit de mogelijkheid niet uit om in een andere situatie wel het gesprek met elkaar aan te gaan. Dit kunt u ook aankondigen in uw eerste reactie.

Stap 2: Bepaal het doel van uw reactie

Afhankelijk van het soort opmerking, de situatie en de eigen positie zijn er verschillen in wat u wil en kan bereiken door te reageren. Wilt u zo snel mogelijk de les voortzetten of wilt u de gelegenheid gebruiken om de discussie aan te gaan? Wilt u iemand en public op zijn plaats zetten of wilt u begrip tonen voor de achterliggende problemen? Wilt u uw collega overtuigen of wilt u binnen de groep duidelijk maken dat dit soort discriminerende opmerkingen niet getolereerd kunnen worden? Maak hierin een duidelijke keuze voordat u reageert.

Stap 3: Schat uw eigen mogelijkheden en houding in*Gebruik vertrouwde vaardigheden*

Iedereen heeft zijn eigen sterke en zwakke kanten in het reageren op racisme en discriminatie. De één heeft veel kennis paraat om bepaalde vooroordelen te weerleggen, de ander is er goed in om door alle vooroordelen heen te prikken en begrip te tonen voor het achterliggende probleem. Weer iemand anders kan met humor de absurditeit van bepaalde denkbeelden blootleggen. In het algemeen kunt u vertrouwen op vaardigheden die u ook in andere situaties gebruikt.

Zelf ook vooroordelen?

In relatie tot discriminatie en racisme is het van belang stil te staan bij de eigen houding ten opzichte van andere etnische groepen. In hoeverre bent u zich bewust van eventuele eigen vooroordelen? In hoeverre vormen deze een struikelblok om te reageren? Sommige mensen hebben de neiging te reageren op discriminerende opmerkingen door op hun beurt een tegengesteld generaliserend beeld te schetsen. 'Marokkanen zijn aardig en gastvrij en kunnen allemaal heel lekker koken'. Dit is uiteraard net zo goed een vooroordeel dat leidt tot een éézijdig en stereotiep beeld.

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Drie manieren van reageren

Er zijn uiteenlopende manieren om te reageren. Hieronder worden er drie toegelicht: confronteren, doorvragen en informeren.

Manier 1: Confronteren

Confronteren is een manier van reageren die helderheid schept en bijdraagt aan de veiligheid op school. Bij confronteren wordt direct gereageerd op de opmerking. Het woord confronteren roept misschien associaties op met 'keihard zeggen waar het op staat' of 'iemand voor het blok zetten', dat is niet wat hier bedoeld wordt. De manier van confronteren die hier beschreven wordt is niet hard maar duidelijk.

Er wordt geconfronteerd door feedback te geven op het gedrag van de ander. Dit gebeurt in vier fasen:

1. Feitelijke waarneming: ik zie/hoor/merk
2. Eigen ervaring: ik denk/voel/ervaar
3. Check: snap je/begrijp je/ kun je je dat voorstellen?
4. Grens stellen: ik wil

De eerste twee stappen zijn de belangrijkste. Vaak is het al voldoende om het gedrag of taalgebruik concreet te benoemen en

hier de eigen ervaring tegenover te stellen. Meestal reageert de ander hier op en corrigeert zichzelf.

Voorbeeld

"Ik hoor jou nu schelden op buitenlanders, dat vind ik kwetsend."

Door te verwijzen naar algemene schoolregels wordt de reactie minder persoonlijk. Het is dan makkelijker om concrete eisen te stellen aan het gedrag van de leerling, collega of ouder.

Voorbeeld

"Jij gebruikt nu een beledigend woord voor moslims. We hebben als school de afspraak dat dit soort termen hier niet gebruikt mogen worden."

Eventueel kan er dan een alternatief of een afspraak aan toegevoegd worden om het gesprek voort te zetten. Als docent zult u in bepaalde gevallen ook een consequentie moeten stellen, zoals u dat ook bij ander grensoverschrijdend gedrag zou doen.

Voorbeeld

"Ik wil hier best met jou over doorpraten, maar dan vraag ik je wel om geen beledigende of discriminerende woorden te gebruiken."

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Houd bij een confrontatie rekening met de omstanders en de positie van degene die u aanspreekt in de groep. Een leerling zal een docent niet snel openlijk gelijk geven, want dit betekent vaak gezichtsverlies in de groep. Wanneer u als docent hier toch op aanstuurt, zal dit eerder leiden tot een verharding van de standpunten. Houd de reactie in de groep daarom kort en helder en stel eventueel een apart gesprek voor om er nader op in te gaan.

Breng ouders op de hoogte

Net als in andere gevallen van grensoverschrijdend gedrag van leerlingen is het goed om als school er beleid van te maken de ouders te confronteren met het racistisch of discriminerend gedrag van hun kind. Laat u hierbij niet weerhouden door de gedachte dat die er waarschijnlijk net zulke racistische gedachten op nahouden. Als school heeft u regels en afspraken in het belang van de veiligheid van alle leerlingen, dus ook die van hun kind. U kunt hen daarom vragen te eisen dat hun kind de regels op school respecteert.

Laat merken dat het u raakt

Het getuigt van persoonlijke kracht als u uw eigen gevoelens benoemt wanneer u geraakt wordt door een opmerking. Dit is geen teken van kwetsbaarheid. U laat op deze manier juist zien dat u uw eigen gevoelens serieus neemt en vraagt anderen hier rekening mee te houden. Hiermee bent u een voorbeeld voor leerlingen. En ook als docent of conciërge heeft u recht op een veilige sfeer op school!

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Oprechte boosheid of laten merken dat bepaalde opmerkingen u verdrietig maken, kan dan een manier zijn om te reageren.

Voorbeeld

“Het doet me pijn om jou als collega op die manier te horen praten over onze leerlingen.”

Pas op voor het uiten van directe beschuldigingen aan de ander. Hierop zal de ander snel in de verdediging schieten, met als mogelijk gevolg een escalatie. Of de ander trekt zich mokkend terug en het onderwerp is niet meer bespreekbaar.

Manier 2: Doorvragen

Doorvragen kan op twee manieren: (1) via gesloten vragen doorvragen totdat de ander zich klempraat en (2) doorvragen waarbij er oprechte interesse getoond wordt voor de ander.

Gesloten vragen

Gesloten vragen zijn vragen die alleen met ‘ja’ of ‘nee’ of met een enkel woord zijn te beantwoorden.

Voorbeeld

“Dus jij denkt dat alle Antillianen aan de drugs zijn?” “Denk je dat: ja of nee?” “En Ricardo dan, die is niet aan de drugs toch?” “Nou dan.”

Gesloten vragen kenmerken zich niet door belangstelling en hebben daardoor vaak een averechts effect. De ander voelt zich niet serieus genomen en er ontstaat tijdens het gesprek irritatie. De ander voelt zich terechtgewezen en beide partijen zijn niet nader tot elkaar gekomen.

Een ander risico is dat het gesprek in een kringetje blijft draaien. Er wordt doorgevraagd maar men komt niet tot de kern van het onderwerp.

Voorbeeld

Leerling: “Het is toch logisch, Nederland is voor de Nederlanders. Alle anderen moeten oprotten naar hun eigen land.”
Docent: “O ja? En wie zijn dan volgens jou Nederlanders?”
Leerling: “Nou, simpel, iedereen die hier geboren is.”
Docent: “Dus als iemand toevallig tijdens een vakantie in het buitenland geboren is, moet hij daar blijven?”

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Leerling: "Nee, niet als de ouders gewoon Nederlands zijn."

Docent: "En wanneer zijn de ouders dan Nederlands?"

Leerling: "Als ze in Nederland geboren zijn (zucht)."

Docent: "Dus het maakt niet uit waar jij geboren bent, maar het gaat om waar je ouders geboren zijn?"

Leerling: "Nou, nee, allebei."

Open vragen

U kunt ook doorvragen met behulp van de zogenaamde LSD-methode. LSD staat voor: Luisteren – Samenvatten – Doorvragen. Hiermee komt u wel tot de kern van het onderwerp en laat u ook merken dat u echt naar de ander luistert. Dit heeft een positief effect op degene die u aanspreekt en op eventuele omstanders.

Voorbeeld

"Als ik je goed begrijp ben je bang dat de criminaliteit in jouw buurt toeneemt als er meer allochtonen in jouw straat komen wonen. Waarom denk je dat de criminaliteit dan zal toenemen? Waar heb je dat gehoord?"

Bij het doorvragen worden bij voorkeur open vragen gesteld, dit zijn vragen die uitnodigen om meer te vertellen. Algemene stelregel is dat deze vragen beginnen met de 5 W's (wie, wat, waar, waarom, welke) of met de twee H's (hoe, hoezo). U kunt vragen naar eigen ervaringen of naar de manier waarop iemand aan bepaalde kennis of ideeën is gekomen. Met het doorvragen naar achtergronden legt u het probleem bij degene die de opmerking maakt: hij of zij moet uitleg geven.

Achterliggende problemen

Racistische en discriminerende opmerkingen komen niet uit de lucht vallen. Soms zijn er achterliggende problemen (angst om geen baan te kunnen vinden, problemen in de huisvesting, gebrek aan voorzieningen voor jongeren in wijk of dorp) die racistische uitingen kunnen verklaren, maar niet rechtvaardigen.

Toon begrip voor het probleem, bagatelliseer niet, maar veroordeel nog steeds het racistische gedrag.

Sommige problemen hebben te maken met het beleid vanuit de overheid dat te weinig rekening houdt met wensen en behoeften van diverse groepen in onze samenleving, bijvoorbeeld op het gebied van huisvesting of andere voorzieningen. Kijk hier kritisch naar en probeer oorzaak en gevolg te onderscheiden.

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Voorbeeld

Leerling: "Al die buitenlanders moeten gewoon oprotten."

Docent: "Ho, dit soort opmerkingen sta ik niet toe in mijn klas."

Leerling: "Het is er toch alleen maar slechter op geworden met die buitenlanders."

Docent: "Hoezo?"

Leerling: "Zij krijgen van alles en voor ons is er niks meer."

Docent: "Je zegt dat zij van alles krijgen, maar wie bedoel je met 'zij'?"

Leerling: "Nou, die Turken."

Docent: "En wat krijgen zij dan?"

Leerling: "Nou, een nieuw buurthuis in Oost waar ze kunnen hangen en tafelvoetbal spelen."

Docent: "Zo, dat is mooi voor hen. En wat bedoelde je met 'voor ons is er niks'?"

Leerling: "Nou, dat hadden wij ook wel gewild, zo'n plek."

Docent: "En wie bedoel je nu met 'wij'?"

Leerling: "Nou 'wij' Nederlanders in Zuid, ons buurthuis moest weg vanwege bezuinigingen."

Docent: "Dat is balen zeg. Dat zou ik ook vervelend vinden als ik jou was. Toch kan je de schuld daarvan niet aan de buitenlanders geven en zeker niet zeggen dat zij dan maar op moeten rotten. Het is de gemeente die dit besloten heeft."

Manier 3: Informeren

Vooroordelen zijn vaak negatief en meestal niet waar. Veel vooroordelen kunnen gemakkelijk weerlegd worden met feiten. Met behulp van onderzoeksgegevens en cijfermateriaal kan een genuanceerd beeld geschetst worden van bijvoorbeeld de maatschappelijke positie van etnische groepen in onze samenleving. Ook kan meer kennis van een religie, bijvoorbeeld de islam, leiden tot meer begrip. De diversiteit binnen verschillende religies, culturen en bevolkingsgroepen is groot, meer inzicht hierin zal veel vooroordelen wegnemen.

Als u het zelf ook niet weet

Wanneer u zelf over genoemde kennis en inzicht beschikt, kan dit goed van pas komen. Wanneer u hier echter weinig over weet, hoeft dit niet te betekenen dat de ander gelijk heeft of krijgt. Door aan te geven dat u de bewering van de ander in twijfel trekt of door voor te stellen dit samen eens te gaan onderzoeken, laat u ook merken dat er geen ruimte is voor dit soort vooroordelen.

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Voorbeeld

Leerling: "Het zijn allemaal criminelen, de gevangenis zit toch zeker vol met allochtonen."

Docent: "Ik weet zeker dat het niet allemaal criminelen zijn. Natuurlijk zijn er ook allochtonen die crimineel zijn, maar er zitten ook veel Nederlanders in de gevangenis."

Leerling: "Mijn neef werkt in een gevangenis en die heeft het altijd over die buitenlanders."

Docent: "Misschien moeten we samen uitzoeken hoe dit precies zit? Hoe zouden we dat aan kunnen pakken?"

Valkuilen

Let wel dat de feiten kunnen afleiden van het gedrag dat u juist ter discussie wilt stellen. Of er nu vijf of tien procent van de mensen met een bepaalde afkomst contact hebben gehad met de politie, het is zonder meer niet toegestaan om mensen op grond van hun afkomst te beledigen.

Daarnaast voelen mensen die dergelijke feitenkennis ontberen of verbaal minder vaardig zijn zich al snel 'klemgepraat'. Als noodgreep wordt dan bijvoorbeeld de informatiebron, bijvoorbeeld de krant, zelf ter discussie gesteld want die is immers vast beïnvloed door de politieke correctheid. In het algemeen geldt dat wanneer de emoties hoog oplopen, mensen minder open staan voor feiten. Het is dan van belang om eerst de emoties (boosheid, angst, teleurstelling) te erkennen.

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Voorbeeld

Leerling: "Mijn brommer is gestolen. Vast weer door zo'n Marokkaan."

Docent: "Nou, ho maar. Dat is discriminatie. De meeste Marokkanen gedragen zich net zo netjes als jij en ik."

Dat stond pas nog in de krant."

Leerling: "Ja, zeker in die linkse Volkskrant van je. Mijn brommer is gestolen, en dan word ik beschuldigd van discriminatie. Ze moeten gewoon van mijn brommer afblijven en anders rotten ze maar op."

Docent: "Rustig, rustig, let op je woorden."

Leerling: "Ja, wat nou, jij begrijpt er echt niks van (loopt weg)."

Deze leerling is boos, maar omdat de docent alleen ingaat op het discriminerende element uit zijn opmerking raakt hij het contact met de leerling kwijt.

Nog meer manieren

We hebben allemaal in het dagelijks leven vele mogelijkheden om op elkaar te reageren en kunnen hier elke dag opnieuw keuzes in maken. Maak gebruik van uw eigen talenten en mogelijkheden. Ook met humor of cynisme kan veel bereikt worden.

Voorbeeld

Leerling: "Ja, maar zij schelden ons toch ook uit voor kaaskoppen"

Docent: "Ja hè, het zijn net mensen!"

Als het niet helpt

Racisme en discriminatie zijn niet met één slimme opmerking te stoppen. Zelfs wanneer een bepaalde reactie niet aanslaat, is dit geen reden om een volgende keer maar niets te zeggen. De norm is dat racisme en discriminatie niet kunnen en niet mogen en met elke reactie wordt deze norm bevestigd. Door te reageren zet u anderen, inclusief omstanders, op zijn minst aan het denken en steekt u eventuele 'slachtoffers' een hart onder de riem. Ook voorkomt u het knagende gevoel achteraf dat u iets had kunnen en moeten zeggen

3. Reageren op racistische en discriminerende opmerkingen

Tips

Reageer altijd

De norm 'discriminatie mag en kan niet' moet gehandhaafd blijven, zelfs als er weinig tijd is, kunt u met een korte opmerking laten merken dat u van bepaalde grappen of opmerkingen niet gediend bent.

Stel veiligheid van iedereen voorop

Niemand voelt zich veilig op een school waar gescholden mag worden of waar gezegd mag worden dat bepaalde mensen niet welkom zijn vanwege hun afkomst, huidskleur, seksuele voorkeur, sekse, etc.

Veroordeel het gedrag, niet de persoon

Het maken van racistische opmerkingen maakt iemand niet meteen tot een racist of rechts-extremist. Spreek de ander aan op concreet gedrag. Veroordeel de opmerking of de grap, maar druk de persoon niet meteen een stempel op.

Verwijs naar algemene regels en normen

Het is geen kwestie van smaak dat discriminerende of racistische opmerkingen op school niet kunnen. Daar moet de hele school duidelijk in zijn. Het mag niet zo zijn dat leerlingen de indruk krijgen dat een docent reageert op opmerkingen omdat hij zich toevallig aangesproken voelt of omdat hij 'iets' heeft met buitenlanders.

4. Wat de school nog meer kan doen

Met het bespreken van discriminatie en het adequaat reageren op discriminerende en racistische uitingen kan een belangrijke bijdrage geleverd worden aan een school die vrij is van racisme en discriminatie. Maar als u school kunt u meer doen!

Beleid maken

Scholen moeten ook in hun beleid uitdrukking geven aan het verbod op discriminatie. Niet alleen omdat dit een steun in de rug is voor het reageren op racistische en discriminerende opmerkingen, maar ook omdat alleen een structurele aanpak effectief is in de strijd tegen discriminatie en intolerant gedrag.

Gedagsregels met leerlingen opstellen

Veel scholen hebben inmiddels positieve ervaringen opgedaan met het invoeren van gedragsregels waarin discriminatie expliciet verboden wordt. Het is aan te bevelen om deze regels in overleg met leerlingen op te stellen. Leerlingen hebben immers zelf

4. Wat de school nog meer kan doen

baat bij een veilige school. Gedragsregels krijgen meer betekenis wanneer iedereen (docenten, onderwijs ondersteunend personeel en leerlingen) betrokken is geweest bij het opstellen hiervan.

De schoolregels moeten voor iedereen gelden die zich in het gebouw of op het terrein van de school bevindt. Het uitgangspunt van de regels moet zijn dat iedereen zich veilig voelt op school, ongeacht verschillen in afkomst, huidskleur, religie, levenswijze, sekse of seksuele voorkeur.

Stel de norm

Het is belangrijk om als school met elkaar te bespreken waar de grens getrokken wordt ten aanzien van discriminatie. De norm hiervoor kan van persoon tot persoon verschillen, als school zult u echter een duidelijke norm moeten stellen. Concrete situaties op school kunnen aanleiding zijn om als team te bespreken waar de grens getrokken moet worden.

[ÉÉN] Gelijke behandeling voor iedereen

Een project waarbij scholen openlijk stelling nemen tegen discriminatie en vóór gelijke behandeling is '[ÉÉN] Gelijke behandeling voor iedereen'. Scholen kunnen het predikaat [ÉÉN] verwerven wanneer meer dan 70% van de totale schoolbevolking vindt dat discriminatie niet thuishoort op school en dit kenbaar maakt door het ondertekenen van de [ÉÉN]-Verklaring. [ÉÉN]-scholen ontvangen een

bordje voor bij de schooldeur met daarop het [ÉÉN]-logo en de tekst van Artikel 1 van de Grondwet. Meer informatie is te vinden op www.art1.nl/een.

Uitdagende posters

Met uitdagende of humoristische posters kan de school zichtbaar maken dat zij openstaat voor diversiteit en discriminatie niet tolereert. Zonder veel woorden wordt er hierbij stelling genomen, soms vormt dit ook een aanleiding voor een interessant gesprek. Zo hing een docent demonstratief een T-shirt van de campagne 'Lonsdale loves all colours' in zijn werkkamer, hij keek uit naar het moment dat een leerling hierover zou beginnen. Kijk voor deze posters, t-shirts en andere producten op: www.art1.nl/shop.

Er zijn nog veel meer mogelijkheden om op school discriminatie tegen te gaan. Neem voor meer informatie contact op met Art.1: (010) 2010201.

5. Verder surfen en lezen

Websites

www.art1.nl

Art.1 is de landelijke vereniging ter voorkoming en bestrijding van discriminatie. Het landelijk expertisecentrum adviseert onder meer over (overheids)beleid en is dienstverlenend aan de leden. Leden van Art.1 zijn lokaal en regionaal werkende antidiscriminatiebureaus. Zij behandelen discriminatieklachten en geven voorlichting en advies in de regio.

Het aanbod van Art.1 aan scholen bestaat onder meer uit: een onderwijshelpdesk voor informatie en advies; cursussen, workshops en gastlessen; advies bij beleidsontwikkeling; lokale en landelijke scholieren- en jongerenprojecten; het schoolbrede project [ÉÉN] Gelijke behandeling voor iedereen; een bibliotheek en een shop met aansprekend les- en projectmateriaal, tentoonstellingen, spellen, posters, t-shirts, etc.

Art.1

Schaatsbaan 51
3013 AR Rotterdam
Postbus 19192
3001 BD Rotterdam
Tel. 010-201 02 01
Fax. 010-201 02 22
E-mail. info@art1.nl

www.dutchkids.nl

Dutchkids.nl is een website van Art.1 over identiteit, vooroordeelen en discriminatie. De site kan als lesmateriaal gebruikt worden in de bovenbouw van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

www.vredeseducatie.nl

De Stichting Vredeseducatie wil mensen ondersteunen die in huis, op school, in het buurthuis of waar dan ook aan vrede willen werken. Hiertoe ontwikkelt de stichting educatieve brochures en stelt zij creatieve leermiddelen samen, zoals videofilms, cd-rom's en tentoonstellingen.

Stichting Vredeseducatie

p/a Fort de Bilt - Biltsestraatweg 160 -3573 PS Utrecht
Tel. 030-2723500 - E-mail: vrede@xs4all.nl

www.cgb.nl

De Commissie Gelijke Behandeling is een instantie die klachten van burgers over ongelijke behandeling toetst aan de gelijkebehandelingswetgeving. Via de website is het gratis lesprogramma 'Allemaal Anders & Gelijk' aan te vragen.

Commissie Gelijke Behandeling

Kleinesingel 1-3 - 3572 CG Utrecht
Tel. 030-8883888 - E-mail: info@cgb.nl

5. Verder surfen en lezen

www.annefrank.nl

De Anne Frank Stichting beheert het Anne Frank Huis en ontwikkelt educatieve projecten voor binnen- en buitenland. Daarnaast houdt de stichting zich bezig met documentatie en onderzoek.

Anne Frank Stichting
Postbus 730
1000 AS Amsterdam
Tel. 020-5567100
Fax. 020-6207999
E-mail: info@annefrank.nl

Boeken

In de volgende boeken worden praktische tips gegeven voor het omgaan met diversiteit en het tegengaan van discriminatie in de klas.

Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur.
Auteur: H. Kaldenbach
Prometheus, Amsterdam, 2004.
ISBN 90 446 0398 1

Leraar in een kleurrijke school.
Auteurs: P. den Brok, M. Hajer, J. Patist, L. Swachten
Coutinho, Bussum, 2004
ISBN 90 6283 4361

Het doet hier alles. Bewust omgaan met hetero-, homo- en biseksualiteit in het onderwijs.
Auteur: F. Prior.
APS, Utrecht, 2005.
Bestelnr. APS 750.418

Non-discriminatiecode voor het voortgezet en beroepsonderwijs.
Samenstelling: G. Annvelink
SPPAR, Gouda, 1995

Colofon

2e herziene versie (digitale uitgave) © Art.1, 2009

Tekst: Marjan Möhle

Eindredactie: Annemies Gort

Herziening 1e druk: Marije Braakman

Vormgeving: Argus, Rotterdam

Illustraties: Tonio van Vugt

Met dank aan: Sigrun Scheve, Gé Grubben, Jan van Hoeij, Judith de Beer, Jan Hartman, Bureau Impro en alle scholen met wie Art.1 (voorheen LBR) in de afgelopen jaren heeft samengewerkt.

Art.1

Schaatsbaan 51
3013 AR Rotterdam
Postbus 19192
3001 BD Rotterdam

tel +31 (0)10 – 201 02 01
fax + 31 (0)10 – 201 02 22
info@art1.nl
www.art1.nl